

MANN LAJOS
Kotlós-komédia

– Ejha, tekintetes asszony! Honnét szerezte ezt a szép fekete kotlót?

Kint ültünk anyámmal a tornác előtti kiskertben, és élveztük a kora őszi napsütést. Volt még néhány napom itthon, mielőtt elkezdődött volna az egyetem.

– Mióta vagyok én neked tekintetes asszony, te szemtelen kölyök? – adta a sértődöttet anyám, és felém legyintett, suta kis mozdulattal.

– Jól van, no, nem bosszantásul mondtam! Inkább a kérdésemre méltóztassék válaszolni!

– Boriskától kaptam, a Csernusról.

– Akkor nem csoda, hogy ilyen daliás. Ott, a szikes legelőn egész nap falhatta kabócákat.

– Szabad élete volt a bitangnak!

A szóban forgó szárnyas, kapirgáló csirkéitől körülvéve, kint állt az udvaron, a kiskert kapuja előtt, és félrehajtott fejjel, rátarti kíváncsisággal vizsgálgatott bennünket a ritkás drótkerítésen keresztül. Szép ívű nyakának tollain kékesen villogott a napfény.

– De hát az a tanya van vagy három kilométernyire innét, hogy nézte ki ilyen messziről magának?

– Sehogyan. Boriska ajánlotta föl és hozta be. De ha előre tudom, hogy mennyi bajom lesz vele, hát el se fogadom.

– Miért, miket művelt?

– Vágta a csirkéket.

– Megbolondult?

– Nem egészen. Csak azokat vágta, amelyeket a piaccon vettem alá.

– Arra meg miért volt szükség?

– Mert vacak munkát végzett. Képzeld el, hogy összeviszta tizenegy csirkét költött ez a nagy dög!

– Nahát! Épp egy focicsapatra valót!

– Focicsapatra! Úgy látszik, elfelejtetted már azt a rengeteg gólt, amit a környékről hazahordtatok.

Maradjunk inkább a kotlónál!

Anyám kárörvendően kuncogott, majd lábával közelebb húzta székéhez a sámlit, hogy kényelmesen nekikészülődjön a mesének.

– Ha nincs ez a minden lében kanál Teri nénéd – biccentett hátra a kövesút túloldalán lévő szomszéd ház felé –, talán nem fajult volna így el a dolog. De ő már hetekkel előbb rágni kezdte a fülem, hogy van neki egy kotyogós tyúkjá, azzal költessem ki a tojás-

saimat, ne kelljen ingyen etetnie, amíg nem tojik. Bele is mentem volna, de nem tetszett a tyúk. Olyan szeszínű, semmilyen kis tyúk volt, úgy láttam, hogy az még húsz tojást se tudna eltakarni. S kopasz nyakú volt a tetejébe, amit sehogy sem állhatok. Akkor a Hangyában összetalálkoztam Boriskával, és elújságoltam neki, hogy szeretnék csirkéket költetni, de nincsen megfelelő kotlóm. Van öneki, mondja, egy percig se törjem tovább a fejem. Majd meglátom, milyen szép nagy tyúkjá van. Érte se kell mennem, majd ő behozza. Úgyis van dolga másnap a faluban. És be is hozta ezt a díszvirágot abban a nagy kétfede-
 lű kaskában, amelyet ott láthatsz, a kamra polcán.

Mikor kiengedtük a kaskából, jó darabig eszevesztetten csapkodott a szárnyaival, és forgott maga körül, mint a kerge birka. Kereste, hogy merre van a puszta. De én vizet töltöttem a csirkevályúba, és hízogó hangon nyugtatgattam: „Gyere ide szépen, pipikém! Gyere, no! Gyere ide szépen!” Erre lassan lecsillapodott, és jót ivott a vízből. Aztán már azt is eltúrte, hogy berakjuk a kasba Boriskával, óvatosan bevigyük a szobába, és tojásostul együtt betoljuk az ágy alá. Erősen kotyogott már.

Nem mondom, hogy túlságosan nyugodt éjszakáim voltak, amíg ott ült alattam, és forgatgatta a tojásokat. De hát, ugye, az is hozzátartozik a kotló mesterségéhez, hogy egyenletes meleget adjon a tojás minden oldalának. Hagytam hát, hogy hadd zörögjön, hadd moco-rogjon. Igen ám, de egy idő múlva kezdtem üres tojáshéjakat találni a kas mellett a földön. Záptojásszaga viszont egyiknek se volt. Lassan rájöttem, hogy tojással oltja a szomját, a nyavalyás. Pedig oda volt készítve neki, a kas mellé a víz. Mit tudtam csinálni? Odaraktam egy konzervdobozban a vizet a csőrihez, jól beágyazva a szalmába. Reggelként pedig sietve kiemeltem a kasból, és meg-ettem, meg-itattam. Azalatt a tojásokra meleg ruhát raktam, hogy ki ne hüljenek.

A költés után egy pár napig némán türtem őt a tizenegy csirkéjével, de a következő heti piacra azért csak bementem Füredre, hogy napos csibéket vegyek alá. Mégsem tehettem ki magamat a falu nyelvének, főképp Teri néniének, azzal a tizenegy csirkével. Vettem hozzájuk még tizenkettőt. Igyekeztem szép nagy csibéket válogatni, de az övéi egy héttel, ugye, idősebbek voltak. Bizonyára ennek is része volt abban, hogy elkezdte vágni az újakat. Mindjárt az elsőnek nekirontott, és akkorát vágott a hátára szégyenynek, hogy fölhemperedett. „Mit csinálsz, te

sátán? Megörültél?” – kiáltottam rá, és jókorát húztam a hátára a seprűvel. De ez csak nem hagyta abba a vagdalkozást. Így hát elkaptam, és benyomtam őt abba a fedeles kosárba, amelyikben Boriska hozta. A pecket is jól ráfordítottam, ki ne tudjon jönni belőle. A kaskában persze dühösen kiabált, a csirkék meg keservesen csipogtak.

„Jaj, istenem, mit tegyek, hogy csend legyen? Egyéb se hiányzik, mint hogy Teri meghallja, és átjöjjön gúnyolódni.” Mióta az idegen tyúkot meglátta, szerencsére nem jött. Megsértődött.

Az jutott eszembe, hogy megfürdetem. Már ott-hon is hallottam gyerekkoromban, hogy az ilyen bolond kotlót meg kell fürdetni. Ehhez most különösebb előkészület se kellett. Bent volt ökelme a zuhanyozó fülkéjében, csak a csapot kellett megereszteni. Mindjárt hoztam is egy vödör jó hideg vizet, és rázúdítottam. Fonott kaska volt, nem fulladhatott meg benne. Meg se fázhatott, mert még kora délután volt, és jó meleg.

– Nem hiszem, hogy ő ezt méltányolta volna.

– Hát, nem is. Dühödten rikácsolt. „No, ha nem tetszik, hát kapsz még egyet” – mondtam, és újabb vödörrel zúdítottam rá. Erre egy kicsit elcsendesedett. Rikácsolás helyett panaszosan kotyogott. A csirkék résztvevően válaszgattak.

– El tudom képzelni: „Szegény néni!” „Szegény anyuka!”

– Valahogy így – mosolyodott el anyám. – El is távolítottam őket a kotló mellől. Hoztam egy üres ketrecet a színből, és beraktam őket a sövény mögé, hogy ne is láthassák az anyjukat.

Mikor a csirkéket így elrejtettem, elvittem a kosarat az udvar szemközti végébe, a nagykert kerítéséhez. Ott kieresztettem a nyavalyást. Szó, ami szó, elég pocsekul nézett ki. Ez a kényes tolla, amelyben ilyen büszkén feszít most is, átázott, és szorosan a testéhez tapadt. Afféle nagyobb galambnak nézhette az ember. No, nem is kívánt ő a természetével dicsekedni! Behúzódott a favágító tőke tövébe, és halkán, panaszosan kotyogott. Ott is hagytam, hadd szárítkozzon, csak egy jó óra múlva néztem vissza rá. Akkor már kezd-

te visszanyerni eredeti formáját, és hangosabban kotyogott, de a búvóhelyéről nem mozdult el. Ám egy jó fél óra múlva, amikor már teljesen megszáradt, magától előjött, és hívogatni kezdte a csirkéit. Azok örömmel feleltek.

No, szent a béke, gondoltam. Kivitettem az udvarra a ketrecet, és kinyitottam az ajtaját. A csirkék előtódultak, és futottak boldogan anyjuk alá. Hanem az a disznó megint elkezdte vágni az újakat. „Nem hagyod abba, te?!” – kiáltottam rá... „Szűzanya Máriám! Ez még vesztebb, mint valaha! Mit csináljak, édes jó Istenem?!”

Sok időm nem volt gondolkodni, sietve a kötényembe kapkodtam a kicsiket, és bejöttem velük a házba. Csináltam nekik egy kis tejbé áztatott darát, és valahogy megettettem őket. Aztán egy ládikába raktam valamennyit, és egy könnyű kendőt borítottam rájuk. Igyekeztem rendet teremteni, mire apád hazajön. Nem akartam őt a tyúk-üggyel traktálni. Épp elég idegeskedni valója akad anélkül is a térszben. A kotlót hagytam odakint: boldoguljon nélkülem a liblingjeivel. Biztosan talál majd valami biztosságos zugot a színbén.

Éjjel alig aludtam valamit. Folyton azon törtem a fejemet, mihez kezdjek vele másnap, hogyan próbáljam meg ráncba szedni. A lényegét tudtam: be kell rúgatnom. Ezt is csinálták a falunkban, ha nem használt a víz. Igen ám, de mivel rúgassam be? Tudod, hogy mi nem italoztunk soha, legföljebb egy kis rumot szoktam tartani itthon, süteménybe. Azt meg nemrég vettem a boltban, és jó részét már elhasználtam, amikor föltarisznyáztam a testvéreidet. Félttem, hogy nem lesz majd elég a maradék, újat venni meg rösteltem: mit mondjak, ha megkérdezik, mire kell ilyen hamar megint? Mert itt a népek mindenre kíváncsiak.

– Hi-hi! Attól méltóztatott félni, hogy akaratlanul is kibeszéli, mire kell!

– Lehet, hogy igazad van, végül azonban mégis úgy döntöttem, hogy veszek hozzá még két decit. Ha kérdezetnek, kinek akarok sütni, majd azt felelem, hogy neked. Mit tartozik az rájuk, hogy te nem vagy

Költő (részlet, 1999, Herendi Porcelánmúzeum)

édesszájú! No, de mekkora meglepetés ért engem a boltban, amikor kiderült, hogy nincs rum! Erzsike, a főnökasszony nem volt ott, amit csöppet se bántam, Piroska, az új lány viszont csak széttárta a kezét. – Sajnos, nem tud adni, mondta, az előző napi ünnepségen utolsó cseppig megitták. De ne nyugtalankodjak, vigasztalt, holnap hoznak Füredről. Erzsike már megrendelte.

(No hisz! Ki vagyok vele segítve!) Én nem várhatok addig – mondtam –, nekem azonnal kell. Lehet, hogy már ma megérkezel.

„Mit tudsz ajánlani helyette?” – kérdeztem.

„Talán valami likőrt.”

„Likőrt?” (A tyúk beled mindenit!)

„Azokat ugyan kár süteménybe rakni, de hát ártni nem fognak neki, az biztos.”

„Aztán miféle likőrt tudsz adni?”

„Van finom diólikőr, cseresznyelikőr, tojáslikőr.”

Hát, ezzel az utolsóval telibe talált! Alig bírtam visszafojtani a nevetést. Majdnem mellé is fogtam:

„Tojáslikőr? Nem túlságosan gyenge az? Akarom mondani, nem túlságosan erős?”

„Mért volna túl erős? Tessék megkóstolni!”

Azzal töltött egy kiskanálnyit, és felém nyújtotta. Finom volt. Meg se kérdeztem az árát, pedig tudtam, hogy a likőr jóval többbe kerül, mint a rum, vettem belőle három decit.

Itthon, mielőtt magamra csuktam az ajtót, mindjárt húztam is belőle egy kortyot. Aztán még egy kortyocskát. Kezdtett jó kedvem kerekedni. De meg is ijedtem rögtön: „Szent ég! Más se hiányzik, mint hogy én csicscsentsek be a tyúk helyett! Talán nem is lesz már elég, amit meghagytam. Majd még a maradék rumot is bele kell erőltetnem, hogy berúgjon!”

Hát, a tojáslikőrt, hallod, egy csöppet se kellett erőltetnem! Pillanatok alatt kikortyolgatta a poharából. (Úgy adtam neki tisztán. Nem akartam kenyeret áztatni bele, nehogy szétszórja, és a csirkék is berúgjanak.) Kikortyolgatta az utolsó cseppig. Még tán ki is nyalta volna az alját, ha tudja.

„Ismerős az íze, ugye, te bitang? Mit bámulsz így rám? Nincs több.

Mit képzelsz te, mennyit költsek még rád? Magam is megittam volna, fordulj fel!”

Így beszélgettem hozzá, amíg vártam, hogy lesz-e valami hatás. Észre se vettem, hogy Teri nénéd közben bejött a ház sarkánál lévő kiskapun. Az az ő megszokott kapuja, mint tudod. Igaz, hogy most be

volt reteszelve, de hát gyerekjáték volt neki benyúlni, és félrehúzni a reteszt. Egyszer csak ott állt, a hátam mögött.

„Jó napot!”

„Jó napot!”

„Mi van ezzel a tyúkkal?”

„Mi volna? – mondtam barátságatlanul. – Nevelem.”

„Látom, hogy próbál a lelkére beszélni. Veri a csirkét?”

„Veri.”

„Meg kell fürdetni hideg vízben.”

„Már megfürdettem.”

„Mikor?”

„Tegnap.”

„Meg is sergette utána?”

„Minek sergettem volna?”

„Hogy megszédüljön.”

„Úgy!”

Ezt nem bírtam soha Teri nénédben, hogy mindig mindent jobban tudott másnál. Főleg mióta demokrácia van. Korábban mégsem volt ekkora szája.

– Dehogyanis nem volt! De azért jó embereink voltak ők akkor is, meg azok most is. Emlékszem, menyenyire szerettünk Lajos bácsinál lebzselni a tehénistállóban. Verebket ütött nekünk az ágasról a cifra nyelű karikás ostorával. Meg felültetett a bika hátára. Az is olyan szelíd volt, mint ő.

– De Teri vad. Boriskára első pillanattól kezdve féltékeny. Tudja, hogy délvidékről menekült magyar, mégis jugónak titulálja mindenütt.

– Mert látja, hogy Boriska szép és kedves. Ő pedig már rég túl van a delelőjén. Rég nem incselkedik apámmal és birkózik vele a sezlonon.

– Nem fér az a bőrbe most se. Az egész falut bejárja hírekért, hogy legyen miről pletykálgatnia.

– S hogy a tekintetes asszonyt is ellássa hírekkel, ne kelljen értük fáradoznia.

– Bújj a fenekébe! Megérdemelnéd, hogy egy szót se meséljek tovább.

– Isten őrizz!... Ott tartottunk, hogy a tekintetes asszony megkapta a kioktatást, mialatt a kotlót figyelte.

– Nem hiába figyeltem: kezdett berúgni. Teri nénéd persze nem sejtett semmit, annyira lekötötte az a nagy esze. Gondoltam, megleckéztetem egy kicsit én is. Mondom hát neki:

„Sergetés nélkül meg sem szédíthető ez a kotló?”

„Dehogyanem! – mondja. – Be kell rúgatni.”

„Csakugyan? No, akkor nézze meg egy kicsit jobban!”

Láttam, hogy meghökken.

„Mit adott neki?”

„Nem mindegy?”

„Nem hát! Pálinkát kell beletölteni.”

„Tessék! Azt kapott, amit kell.”

Láthatod, milyen ügyesen elhallgattam a tojáslikört. Elég, ha én tudom, hogy mitől imbolyog a kotló. Nem igaz? Mert az már elkezdett billegni jobbra-balra, meg előre-hátra is. Mikor oldalra billent, a föld felé vágott a csőrével, mintha a csirkéket akarná büntetni, de azok ugye nem voltak ott, így csak a földet találta el. Attól viszont vissza is nyerte az egyensúlyát egy pillanatra. Hátradőléskor, persze, fenékre billent, de rögtön fel is pattant, és mérgesen vernyogott, hogy majd ő megmutatja!

Mi nevetve néztük. Velem nevetett Teri is.

A kotló pedig egyre részegebb lett: elkezdett sebesen körbe keringeni, míg csak fel nem gurult s ég felé nem kalimpált a lábaival, hogy talpra tudjon állni. Végre, nagy nehezen sikerült is neki, de képzeld el, akkor váratlanul megszólalt a hangszóró az állami gazdaság tetején, és küldte neki a talp alá valót:

– „Szódd a selymet, elvtárs!”

– Nem.

– „Völgyvidéken és hegygerincen át”

– Az sem.

– „Munka hadának a lépte dobog”

– Nem mozgalmi dalt tettek fel. Szolnokra ment, pártértekezletre az igazgató.

– Hanem mit? Csak nem azt a fotókópiásat?

– De bizony, azt! Az Ancsa kedvenc nótáját. (Ancsa agronómus lány volt, és a főkönyvelővel volt összeházasodva, aki a hangszórót kezelte.) „Bár volna rólad néhány másolat, / Amelyről láthatnálak néhanap! / De mivel nincs, mondd meg hát, / hol szerezzek fotókópiát?”

S „piát... piát... piát... piát...” – folytatta nevetve anyám. – A lemez ugyanis annyira ki van kopva már, hogy az utolsó szót addig ismételteti, amíg csak el nem hallgattatják. Az emberek ilyenkor káromkodva rázzák öklüket a hangszóró felé az utcán... A kotlót egyenesen örületbe kergette ez a véget nem érő szöveg. Rikoltva menekült az udvar túlsó végébe, és bújta el kedvenc tuskója mögé.

Mikor végre észre tértek odabent, és kikapcsolták a hangszórót, Teri, aki a hasát fogta már a nevetéstől, mélyet sóhajtott, és megindult haza. Majd értesítem őt az eredményről, köszönt el kegyesen, bár a maga részéről biztosra veszi, hogy ennek a veszett tyúknak

meg se kottyán ennyi lecke.

– És igaza volt?

– Igaza. Mikor a kotló előbújt, és szilárd léptekkel elindult a csirkék ketrece felé, lesz, ami lesz, kiengettem őket. Résen voltam azonban, hogy idejében közbe tudjak avatkozni. Erre azonnal szükség is lett: másnapos fejének minden mérgével esett nekik. Meg se várta, amíg mind kijön, megpróbált benyomulni a ketrecbe, hogy ott bent intézze el őket. Ez volt a szerencsém: rögtön elkaptam faránál fogva, és vittem a kamrába, a fedeles kosárhoz. Közben persze hatalmas lármát csapott, és már nyargalt is elő Teri:

„Na, mit mondtam? Adja csak ide!” – Azzal se szó, se beszéd, kiragadta a kezemből, és elindult vele haza.

„Hová viszi? Mit akar vele? Meg ne próbáljon kárt tenni benne!”

„Nem teszek én benne semmi kárt, csak bevarrom a szemét.”

„Szó se lehet róla!”

„Tudnám, mitől ilyen lágyszívű a tekintetes asszony! Mióta a világ világ, mindig így bántak el az ilyen kotlókkal.”

„Ezzel nem fog! Megtiltom!”

„No, jó. A békesség kedvéért majd sisakot varrok rá.”

„Azt pillanatok alatt lelöki.”

„Csak bízza rám!”

„De varrás nem lesz!”

„Nem lesz.”

Elment, és egy óra sem telt belé, már hozta is a kotlót. Valami sötét nemezféléből csinált neki sisakot. Úgy nézett ki benne, mint a régi páncélos vi-tézek, de ezen nem volt elől olyan nyílás, mint az övéken, és a kotló vakon botorkált jobbra-balra. Meg is próbálta letépni magáról a lábaival, de az nem engedett, mert hozzá volt csirizelve a tollához. Fájhatott is neki, ahogy erőltette, mert hamarosan abbahagyta a próbálkozást.

„Nem látok én ezen a sisakon semmiféle nyílást – mondtam Terinek. – Hogy fog tudni így enni?”

„Hogy fog! Hogy fog! Nem hallotta még, hogy vak tyúk is talál szemet?”

„Ennél jobb viccet találjon ki!”

„Ne idegeskedjen a tekintetes asszony! Van ezen nyílás, csak picike.

Hogy csak annyit lásson, amennyire okvetlen szükség van.”

Hogy talált volna-e végül szemet a kotló, nem tudom, de csirkét azt talált, addig-addig forgatta a fejét. Oda is vágott neki kegyetlenül. Azonnal elkaptam,

s már vittem is a kétfedelű kaskájába, amelyet a kezem ügyébe készítettem. („No, veled végeztem! Leszerepeltél!”) Aztán visszamentem Terihez, aki ott állt az árván maradt csirkéknél, és a sebesültet tutujgatta.

„Jól bevált a csodasisakja, hallja!”

„Meg a tekintetes asszony kotlója is! – vágott vissza. – Adj ide azt a héját, hadd szedjem le róla a csirizt!”

És jól megkínozd búcsúzól – gondoltam magamban.

„Hagyja, majd én leszedelem. Hozza át inkább a maga tyúkját!... Legyen szíves! – tettem hozzá kényszeredetten.”

Teri kétszer se kérte magát, ment és hozta. Letette a földre, és a kotló máris hívogatni kezdte a csirkéket. Azok boldogan futottak hozzá. Csak aztán tartott Teri egy kis oktatást nekem:

„Én nem a húzáért tartom a tyúkot, hogy aztán nagyot ehessek belőle. Nekem a tojás a fontos. És az én tyúkjaim tojnak, mint a karikacsapás. Kivált a kopasznyakúak. Amellett szelídek is. Született csirkenevelők. No, isten áldja! Sok szerencsét hozzá!”

Azzal diadalmasan távozott. Én pedig restelkedve néztem azt a buzgó kis kotlót. A csirkék már alágyültek, és ő odaadón takargatta őket, ha kilátszott is egy-egy láb alóla itt-ott. Ilyenkor igyekezett beljebb segíteni a kívülre kerültet. Mikor még így is túl sokat mocorogtak, bevezette őket a színbe, a szalma közé, ahol kényelmesen elfészkelte magát rajtuk. Igazi jó anya volt.

Itt anyám sóhajtván megállt, és hallgatott.

– Mért cselez megint a tekintetes asszony? – tiltakoztam. – Úgy tesz, mintha befejezte volna a mesét,

holott itt van ez a levitézlett kotló a szemem előtt, s vele a csirkék is, a legnagyobb békességben. Hogyan lehetséges ez?

– Hát, miután nagy nehezen leszedtem róla a sisakot – szólalt meg anyám –, és adtam neki egy keveset enni-inni is, elvégre a tojáslikőrön kívül egész nap semmit nem evett, leraktam őt a pincébe, ahol ked-

vére ordibálhatott. Reggel aztán lementem érte, és beraktam a kosarába, hogy már viszem is haza, amikor eszembe jutott, hogy mit szól majd Boriska, ha üres beggyel kapja vissza a kotlóját, holott ő teli beggyel adta át. Kiszórtam hát egy nagy bögre kukoricát ide, a kiskert földjére, és a csirkeitatót is teltöltöttem. Mohón esett a kukoricának, mintha atól tartana, hogy rögtön elviszik előle. Ám egyszer csak fölkapta a fejét, és nagyot rikkantott: „Mi virít itt?!” Meglátta ugyanis a másik kotlót, amelyik éppen jött elő a csirkékkel a színből. Azonnal ott hagyta a kukoricát, és szállt át a kerítésen, vjjogva, akár a sas. Neki a másik kotlónak! Ütötte, vágta, ahol érte. Szegény

Schrammel Imre mutatja egyik Herenden készült munkáját

esze nélkül menekült. Fölrepült ő is a kerítésre, majd át a kiskert hátulján a kövesút mentire. A fekete kotló oda is követte. Csak akkor hagyta abba az üldözést, amikor a szerencsétlen berepült a maguk udvarára, és jajveszékelve bemenekült a tyúkólba.

Akkor aztán hazaszállt a kotló a tollal borított kerítéseken át, s rohant a csirkékhez. Én reszketve néztem: „Istenem, most agyonveri mindet!” De láss csodát: a kotló lágy hangon kotyogni kezdett, szépen magához hívogatta őket, s mint szerető édesanyjuk, jóságosan betakarta valamennyit. Édeset, mostohát egyaránt.